

Aşağıdaki metin Pendik Veteriner Kontrol ve Veteriner Araştırma Enstitüsü'nün web sayfasından alınmıştır: http://pendik.vet.gov.tr/tum_sayfalar/mektuplar.htm

MEKTUPLAR

(TEŞEKKÜR)

Enstitü Müdürlerimizden iki değerli büyüğümüze ait belgelerin yayınlanmasının meslek ve Enstitü tarihi açısından yararlı olacağı inancındayız.

Bunlardan birisi Nikolaki MAVROĞLU'nun 8 Mayıs 1946' da Enstitü Müdürlüğüne verdiği " Veteriner Tarihi hakkında Notlar " diğeri ise Şefik KOLAYLI' nın Prof. Dr. Ekrem Kadri UNAT' a yazdığı mektuplardır. Her iki yazıyı da noktasına dokunmadan ve orijinal dili ile yayınlıyoruz. Kıymetli büyüklerimizi saygı ile anarken bu imkanı tanıyan sayın hocamız;

Ekrem Kadri UNAT' a teşekkürü bir borç biliriz.

Az da olsa, bir vefa borcunu yerine getirmenin huzuru içindeyiz.

Saygılarımızla.

8/MAYIS/1946

Müessese Müdürlüğü Yüksek Makamına,

Talebeliğimle beraber mesleki hayatım olan (55) sene içinde gördüğüm ve bildiğim ve araştırma suretiyle elde ettiğim Veteriner tarihi hakkında bilgilerim not olarak ilişikte sunulmuştur. Saygılarımla.

Mütehassis Muallim

Nikolai MAVROĞLU

İmza

VETERİNER TARİHİ HAKKINDA NOTLAR

Veteriner mesleğinin biri Padişahlar devri, diğeri Meşrutiyet ve diğeri de Cumhuriyet devri olmak üzere üç sahası vardır.

Padişahlar Devri : Veteriner tarihi (1257) – (1841) senesinde ikinci Sultan Mahmut devrinde ibtida'i bir şekilde veterinerlik tedrisatından başlıyorsa da (1265)- (1848) Sultan Mecit zamanında daha tekemmül edilerek Harbiye mektebinde bir sınıfı mahsus olmak suretiyle veteriner tedrisatına başlandı.

İlk veteriner mektebi ordu hayvanatı hastalıklarının tedavisi ihtiyacı maksadiyle Askeri Veterinerler yetiştirmeğe başlamış ise de memleketin sivil veterinerlere de ihtiyaç görüldüğü nazarı dikkat alınarak tıp mektebi muallimleri ile birlikte (1297) (1881)' de teşekkül eden bir komisyon askeri talebe ile birlikte sivil talebenin de kabul ve kayıtları hakkında bir mazbata yaparak makamı Seraskerince tetkik edildikten sonra padişaha arz edilerek iradesi alınmış ve o zamandan itibaren sivil veterinerler kabul edilerek mektebden neş'et etmeğe başlamışlardır ki bunlardan (Tosun Bilal) (Bursa), (Aziz) (Adana), (İbrahim) (Eskişehir), (Abdurahman) (Selanik) vilayetleri baytar müfettiş vazifelerinde bulunmuşlardır.

Memlekette bilhassa Anadolu kıt'asında Yozgat panayırı ve Kayseri de pastırmacılık sebebi ile İran ve Kafkas mıntıklarından her sene getirilen sığır sürüleri vasıtasıyla hastalık memleket içinde yayılarak İzmir kapılarına kadar dayandığı ve bu yüzden bir çok sığırların telefine ve memleket servetinin mahf olduktan başka Avrupa hükümetlerine dahi hastalık bulaştığından dolayı bu hükümetlerle beynelmilel kongreler Aku ile Türkiye'nin hayvan ve hayvan mahsüllerine karşı kapıları kapamaları ve hastalığın sürdürülmesi hususunda tedbirlerin alınmasını hükümetimize bildirmeleri üzerine (1303) (1887)' de Nafia nezareti (Umuru Baytariye müfettişi umumiyede) de bulunan veteriner (Mehmet Ali) gerek bu ve gerekse diğer hastalıklarından mürekkep birer fen hey'eti teşkil ederek (İzmir), (Ankara) ve (Sivas)' a gönderdi. Bu hey'etlerin reisliğini kendisi deruhte etmiştir.(Mehmet Ali) diğer hastalıklarla beraber bilhassa sığır vebasının yaptığı zararları ve halkın düştüğü sefaletten bahisle Nafia Nazarı olan (Zihni Paşa)' ya yazdığı bir raporla meseleyi anlattı ve (Zihni paşa) raporun münderecatını nazarı dikkate alarak (Babialı'ye) gönderdi. Rapor meclisi Vükelada müzakere edilerek münderecatı kabul olundu. Ve tıbbiye mülkiyeye pasteur usulü telkihini tamim maksadiyle hususi bir sınıfın küşadına ve Türkiye'de icrayı ahkam eden emrazi sariyeyi hayvaniyeye karşı fennen mücehhez etibbayı baytariye yetiştirmek üzere programlarını tertip ve tanzimine tıbbiyeyi mülkiye Müdürü (Hüseyin Sabri) tanabatat muallimi (İbrahim Lütü Paşa) ile hayvanat muallimi Hüseyin Remzi ve Baytar umum müfettişi Mehmet Alid'en mürekkep bir komisyon teşkiline karar verildi. Bu karar (1304) (1888) tarihinde irade'i seniye iktira etti. (Komisyonun mazbata sureti Muzaffer Bekman Veteriner Tarihi'nin 135 inci sahifesinde münderiştir).

Komisyonun bu kararı kabul edilerek (1305) (1889)' da ilk iki tanesi Ahırkapı' da Tıbbiyeyi mülkiyede doktor talebesinin birinci ve ikinci sınıfı ile birlikte tedrisata başlandı. Ve okutulan dersler birinci sınıfta (İlmi hikmeti tıbbi) (Antranik) tarafından (İlmi kimyayı tıbbi) evvela (Ahmet Hilmi Paşa) ve son (Nişan) tarafından, (İlmi arz ve muadin (İbrahim) taafından doktor talebesi ile birlikte ve teşrih dersi de doktorlardan ayrı olarak veteriner muallimlerinden (Mes'ut) tarafından okutulmuştur.

İkinci sınıfta : (İlmi nabatat) mektep müdürü (Ali Paşa) ve muavini (Es'at), (Kimyayı uzvi) kimyager (Münir) (İlmi hayvanat) Dr. (Hüseyin Remzi) tarafından doktor talebesi ile birlikte ve teşrih dersi veteriner muallimlerinden (Neş'et) ve (Fizyoloji) dersi (Abdulkerim) tarafından olmak üzere ayrıca ders verilmiştir.

Üçüncü ve dördüncü sınıfta Halkalı Ziraat mektebinde geceli olmak üzere (1307) (1891)' de devamı başladı. Ve mektep müdürü de (Mehmet Ali tayin edildi. Ertesi sene ziraat talebesi de tedrisatına bağlandı ve o vakit mektep(Halkalı Baytar ve Ziraat mektebi) ismini aldı. Üçüncü sınıf dersleri (Emrazi umumiye) (Kiritli Rifat), Emrazi dahiliye) (Minas), (Emrazi hariciye) (Mehmet Ali), (Fenni mevaşi) (Moris), (Müfredatı tıp) evvela (Ormaniyen) ve sonra (İsmail Besim) (Hıfzısıhha) (Fahri) (Fenni) (Eşkali feres) (Ziya) tarafından verilmiştir.

Dördüncü sınıfta : (Emrazi hariciye) (Mehmet Ali) tarafından , (Emrazi dahiliye) (Minas) tarafından , (Emrazi sariye) (Fenni kibbale) ve (Zabitayı sıhhiye) (Minas) tarafından (Fenni mevaşi) (İstirakdi tarafından ziraat dersi (Sakaryan) tarafından, Bakteriyolojik dersi (Rifat Hüsamettin) tarafından tedris edilmiştir.

Bundan başka seririyat derslerini vermek üzere Paris'ten (Trbioux) ve ayrıca (Feuatre) dahi celp edilerek Halkalı mektebine tayin edilmiştir.

Merkez Teşkilat : (1309) (1893) senesine kadar (Köşe Raif Paşa) nın nazarı olan Nafia nezaretinde ve (1309) (1893)' de (Selim Mer.....) 'nin nazırı olan orman ve Muaden ve Ziraat nezaretinde teşekkül eden hey'eti fenniyenin beşinci şubesini teşkil eden (Umumi baytariye müfettişi umumisi) ve ünvanı altında veteriner işleri (Mehmet Ali) tarafından tedvir edilmiştir.

Halkalı baytar ve ziraat mektebinden neş'et eden veterinerler iki sınıftır. Birincisi (1309) (1893) tarihinde olup bu sınıfın birincisi Üniversitede Profesörlük yapan, birinci büyük Millet Meclisinde şaylav olan ve İstiklal Marşı'nın güftesini yazan , yedi ciltlik sefehata bulunan şair Mehmet Akif) olmak üzere 17 veteriner ve diploma mezul oldu. (1310) (1894) de Halkalı Ziraat ve Baytar Mektebi'nden beş kişiden ibaret olmak üzere bir sınıf daha neş'et etmiştir.

Veteriner sınıflarının ilk ikisi tıbbiye mektebinde doktorlarla ve iki sınıfının da Halkalı'da bulunması ve bilhassa Halkalı mektebinin şehre uzak olması sebebiyle klinik ameliyatı ve dersleri noksan olacağını dikkate alan (Mehmet Ali) dört sınıfı birleştirmeyi düşünmüş ve Cinci meydanı'nda bulunduğu (Es'at) ' ın konağı icar ile tutularak dört sınıfı orada birleştirmiş ve (1311) (1895) 'den itibaren dört sınıfın tedrisatı bir mahalde olmağa başlamıştır.

Mehmet Ali) Orman ve muaddin ve ziraat nezareti beşinci şube müfettişliğinde bulunmak itibariyle veteriner mektebinin tekemmülü için uğraşmak ile beraber mesleğin bir teşkilata muhtaç olduğunu nazarı dikkate alarak (1307) (1891) tarihinde bir nizamname çıkartarak mülkiye baytarlarının hasp ve tayinini meydana koymuş ve buna nazaran mektebten diplomalı neşet edenlere (Rütbe'i rabia) ile (750) kuruş maaş tayin edilmiştir. Bundan başka (1309) (1893) tarihli zabita'i sıhhiyeyi hayvaniye talimatnamesini meydana koyan azanın başlıca elemanı bulunmuştur. Cinci meydanındaki mektebe de (1311) (1895)' de ilk defa ve dördüncü sınıfı teşkil eden dokuz veterinerden birincisi Selanikli (Halil Vehbi) ve ikincisi (Nikolaki Mavroğlu) olmak üzere iki veteriner Paris'e gönderilerek (Halil Vehbi) klinik derslerine ve (Nikolaki) Profesör (Nokar)' ın yanında ve (Pastör Enstitüsüne devam ederek ikmal tahsilinden sonra İstanbul'a avdet ederek veteriner mektebine muallim tayin edilmişlerdir.

Bakteriyoloji : (1310) (1894) senesinde Paris'ten celp olunan ve bir müddet sarayburnun' da Askeri Tıbbiyeyi Şahane' de çalıştıktan sonra kendisine tahsis edilen pavyonun kafi gelmemesinden iki sene sonra Nişantaşın'daki (Süleyman) paşanın konağına nakil ve orada çalışmağa başlayan Moris Nikol bir taraftan memleketin muhtaç olduğu aşı ve serumların hazırlanması ve diğer taraftan mütehasıs Bakteriyoloji yetitirmesi için (1911) (1895) 'de Dr. Ve Veterinerlerden mürekkep bir grup(ki doktorlardan) (Refik Güran), Dr. (Rifat), Dr.(Ziya) , Dr. (Arisdidi Paşa) ve veterinerlerden (Adil) ve (Refik) ve (Osman-Nuri Eralp) ve Mustafa)' dan ibarettir. Yanına aldığı gibi ayrıca haftada iki defa plmak üzere bir bakteriyoloji kursu açarak İstanbul' da bulunan Dr. Ve Veterinerler de devam etmeğe başlamışlardır. (Mehmet Ali), Veteriner mektebi muallimlerinin bakteriyoloji fenni üzerinde malûmat edinmeleri için Cinci Meydanındaki mektebin bakteriyoloji laboratuarına haftada bir defa toplayarak o vakit mektebe muallim bulunan Dr. Bakteriyolog (Rifat Hüsamettin) marifetiyle bakteriyoloji dersini verdirmiştir.

(Mehmet Ali) gayet zeki , seriyül intikal, teşkilatçı ve idare hususunda mahareti tammeye malik bir şahsiyet idi. Aynı vakitte Harici hastalıklarda mütehasıs ve iyi bir operatördür. Günün birinde Cinci mektebinin seriryatına hasta bir beygir getirilerek boynun kaidesinde ve omuzun arasında gayet amik teşekkül eden ve haricen hayvanın korunmasına başka bir araz göstermeyen bir kuracı bütün kilinik

muallimleri teşhis edemedikleri halde kendisi derin bir huruş teşhisini koyarak o vakit orada mevcut bulunan teşrih muallimi (Neş'at)'ın yardımı ile unk adalatının birer teşrih ederek huracı meydana çıkarmış ve içinden bir bardak kadar cerahat almıştır.

Ne yazı ki (1313) (1897)' de (Mehmet Ali'nin) ittihat ve Terraki Cemiyetine intisap eylediği Jurnal edilerek mektebdeki müdürlük odası basılmış ve kendisi Yemen'e nef edilmiştir. Aynı zamana da mektebe gelen iki hafiye (Ziya Gökalp) isminde bir talebeyi de sınıfın içinden alıp götürmüşlerdir. Yerine askeri veterinerlerden Albay (Zaim) Mülkiye baytar mektebi müdürlüğüne tayin edilmiştir. Cincin Meydanındaki mektep den (1311) (1895) den sonra (1312) (1896)'da 13 ve (1313) (1897)' de (5) ve (1314) (1898)' de (II) ve (1315) (1899)' da (20) ve (1316) (1900)' de (12) diplomalı veteriner olarak mektebden mezun olmuşlardır.

Askeri veteriner mektebi (1306) (1890) tarihinde ders nazırı olan (Daniş Paşa) zamanında Fransa' dan klinik muallimliğine celp edilen (Dezoter)ı tavassutu ile askeri tedrisata bir tekkemül verilmekle beraber Avrupa'ya talebe göndermek için verilen bir karar neticesinde mektebin talebelerinden (Adil), (Mehmet Nuri), (Hayrettin) (1307) , (1891)' de ve bir müddet sonra (İsmail Hakkı ÇELEBİ) Avrupa'daki Alfor Mektebine gönderilerek dört sene tahsiden sonra (1311) (1895)' de İstanbul'a avdet ederek Askeri baytar mektebindeki muallimlikleri ile beraber mülkiye baytar mektebinde dahi muallimlik almışlar ve mektep muallim kadrosu birinci sınıfta teşrih (Rifat) (Hikmet) (Ethem) , Kimyayı gayri uzvi (Şükrü Paşa), tabakatül arz (Fahri) Fransızca (Kemal),(Kitabet Reşat). Kimyayı uzvi (Şükrü Paşa) , Ensaç (Mehmet Nuri) , Hayvanat (İsmail Hakkı Çelebi), Nebatat (Bekyan) Fizyoloji (Ali Rıza Uğur) , Ftansızca (Artin) .

Üçüncü sınıf : Errazı umumiye (Dr. Rifat) , Emrazi hariciye (Abdullah) , Emrazi dahiliye (Minas), Müfredatı tıpg (İsmail Besim), Hıfsısıhha (Fahri), Mevaşi (İstirati), Fenni eşkal (Yusuf ziya) , Amaliyatı cerrahiye (Yusuf Ziya), Fransızca (Hasan).

Dördüncü sınıf : Emrazi hariciye (Abdullah) , Dahiliye (Minas) Fenni mikrobi (Dr. Rifat Hüsamettin), Emrazi sariye (Nikolaki Mavroğlu, Adil), Fenni mevaşi (İstrati) , Fenni velade (Mines), Amaliyatı cerrahiye müstahzarı veteriner yüzbaşı Refik tarafından faaliyete girilmiştir.

Bu tarihte mektep veteriner teşkilatı ziraat hey'eti fenniyesi beşinci şube müfettiş muavini (Mehmet Akif), şube müdürü (Kemal) ve müfettiş (Hüseyn)' den ibaret bulunmakta idi .

(1317) (1901) tarihinde mektep müdürü bulunan (Zaim)'in vefatı üzerine bakteriyoloji haneyi baytarı müdürü olan (Adil) mektep müdürlüğüne tain edilerek hem bakteriyolojihane ve hem de mektebi idareye başlamıştır. Ve mektep emrazi sariye muallimliğini de almıştır.

Bu vazifelere devam ederken hastalığı sebebi ile (1319) (1904)' de vefat etmiş ve mülkiye baytar mektebi alisi müdürlüğüne mektebin emrazi dahiliye muallimi olan (Mehmet Nuri Ural) ve bakteriyolojihaneyi baytarı müdürlüğüne de Dr. (Refik Güran) tayin edilmiştir.

Meşrutiyet Devri :

(1324) (1908)' de başlayan meşrutiyetin ilk devrinde (1313) (1897)' de Yemen'e nef edilip orada bir çok teşkilatta bulunan ve bir müddet Şam'da bulunduktan sonra (1318) (1902)' de Selanik'te ikamete memur olan irade'i seniye ile nakil edilen fakat faaliyet ve istikameti oraca tanınmış olan

(Hasan Hayri) Paşa tarafından ordunun bütün levazımını tedarikine memur edilen ve sivil veteriner teşkilatında ilim, ahlak ve zekası(Hüseyin Hilmi Paşa) tarafından takdir edilerek (Selanik, Kosova, Manastır) Vilayete selase veteriner teşkilatına memur edilen (Mehmet Ali) nihayet ziraat vekili (Mavrokordato) tarafından vaki olan daveti üzere İstanbul'a gelerek mülkiye baytar alisi müdürlüğüne tayin edildi.

Faaliyeti müsellam olan (Mehmet Ali) bu vazifeye tayin edildikten sonra hemen mektebin gidişatına ve dersleri programları ile muallimleri hakkında bir takım teşkilat yapmakla beraber memlekette veterinerliğin ilmi durumu tedkik üzere o zamana kadar içtimaya korkan meslek müntesibini bir araya toplayıp müdaveleyi efkarda bulunmak ve memleketteki hayvan hastal(Yusuf Ziya) , İlmi servet (Aram)' dan ibaret bulunmuştur. (Aram)' dan ibaret bulunmuştur.

Veteriner merkez teşkilatı ziraat hey' eti fenniyesi beşinci şube müfettişi (Abdullah) , mümeyyiz ve katip (Mehmet Akif) ve (Kemal)' den ibaret bulunmuştur.

Cinci Meydanındaki konakta yerleşmiş olan veteriner mektebinin gerek derslane ve gerekse dört sınıfın yatakhane gayet dar ve kabasakalda Tunuslu (Mehmet Hayrettin Paşa'nın) konağı satın alınarak tamir edildi ve (1317) (1901) 'de mektep oraya nakil edilerek tedrisata devam edildi ve o sene (II),(1318) (1902)'de (10) ve (1319) (1903)' de (16) ve (1320) (1904)' de (17) (1921) (1905)' de (15) ve (1322) (1906)' da (15), (1923) (1907)' de (13) diplomalı veteriner neşet etmiştir.

Bakteriyoloji Hane : Yukarıda söylendiği gibi Paris'ten gelip de Nişantaşı' ndaki bakteriyoloji haneyi şahanede Dr. Ve veteriner elemanları ile çalışan (Moris Nikol) bir taraftan insanı hastalıkların aşısı ve serumlar ile uğraşmakla beraber diğer taraftan memleketimizde senelerden beri hükmünü süren ve sığır ve mandalar arasında dehşetli telefata mucip olan sığır vebası hastalığı üzerinde yaptığı araştırmalar neticesinde sığır vebası serumu meydana koymuş ve bunun tatbikatta tesirini kontrol etmek maksadı ile (1314) (1898)' de Halkalı ziraat mektebi çiftliğindeki Kırım ineklerinde çıkan sığır vebası hastalığına karşı tatbik edilmek üzere neticelerini almak üzere Nişantaşı müessesesinden veteriner kolağası (Refik) ve mülkiye baytar mektebi muallimlerinden (Ali Rıza Uğur) ve (Nikolaki Mavroğlu) den mürekkep bir hey'et marifetiyle sığır vebası serumu vaki olarak sirayetden şüpheli olan hayvanlara tatbik edilmiş ve muvafık neticeler verdiği görüldükten sora bu serumun daha büyük bir sahada tatbikatı yapılmak üzere ziraat nezareti tarafından bir komisyon Nişantaşı'ndaki bakteriyoloji haneden doktor (Refik Göre) ve zirrat nezareti veteriner işleri müfettişi umumuyesi (Abdullah) ve mülkiye baytar mektebi zabıtaçı Muallimlerinden yarbay (Galp) ve Emrazı sariye muallimi (Nikolaki Mavroğlu) den mürekkep bir hey'eti fenniye ve hey'ete yardımcı olmak üzere o sene mektep den mezun olan veterinerlerden bir kaç il beraber (1311) (1899) ve Ankara' nın Yozgat' tan Boğazlayan'a kadar yaygın bir vazi'yette bulunan sığır vebası hastalığına karşı veba serumunu tatbik başlamışlar ve hüsnü neticesi görülmekle evella ve sonra diğer vilayetlerde hayvanları sığır vebasından korunmak maksadiye tatbik edilmeğe başlanmıştır.

(1317) (1901) tarihinde Nişantaşı'ndaki Bakterioloji haneyi Osmani müdürü olan (Nikol Moris'in) memuriyetine nihayet verilerek İstanbul dan ayrıldığında bakteriyoloji haneyi Osmani ikiye ayrılarak biri, insanı aşısı ve serum istihazaratı ile meşgul olmak üzere orada kalmış ve diğeri sığır vebası serumu vesair maddelerde mallein ve teberkülin hazırlanması için ayrılarak Sultanahmet'teki Mülkiye baytar mektebi alisi binasına getirilmiş ve (Bakteriyoloji haneyi baytari) namı altında bu mektebe yerleşmiş ve

müdürü Nikol'un yanında çalışmış olan (Adil) ve Muavini (Nikolaki Mavroğlu) ve ıklarının söndürülmesi , hayvanatın islah ve teksiri çarelerini gözden geçirmek maksadıyla (Cemiyeti ilimiyeyi baktariye) namı altında bir müessese kurmuş ve mesleğin meşruiyeti üzere (mecmuayı fununu baktariye) namı altında onbeş günde bir def'a neşredilen bir gazetede çıkarmaya başlamıştır. Bu icraatı büyük bir sevinç ile karşılayan vilayet veterinerleri bir çok tebriknameleri yağdırmakla beraber hemen cümlesi cem'iyete aza kayıt edilmekle aza kayıt edilmekle beraber gazete neşrinin devamı için para göndermeğe başlamıştır.

Cem'iyeti ilimiyeyi baytariye (1326) (1910)'da baytar mektebi alisi mezunu cem'iyetine inkilap etmiş ve bu cemiyet (1330)'da (1914) senesine kadar devam etmiştir. Ayrıca (1327) (1911) tarihinde (taşra baytarları cem'iyeti namı ile üçüncü bir cem'iyet teşkil etmiştir.

Aynı vakitte veteriner mesleğinde bir takım teşkilatın yapılması dahi lazım olduğundan birkaç ay sonra kendisi ziraat nazareti umuru baktariye müdürlüğüne tayin edilmiş ve oranın müdürü olan (Abdullah) mektep müdürlüğüne nakil edilmiştir. Bu vazifeyi alır almaz ilk işi (1315) de ihdas edilen Rusums hayvaniye tahsilinin veteriner memurluğu vazifesini yapan veterinerlerin üzerinden bu vazifeyi kaldırarak onları tahsildarlıktan kurtardı.

İkinci Mühim İcraatı : Memleketin genişliği nisbetinde veterinerlerin azlığından dolayı emrazı seriyenin takibine yetişemediklerinden veteriner yetiştirilmesi için uzun zaman mütevakkıf bulunduğu veterinerlerin mahiyetinde ve onların fenni nezaretleri altında istihdam edilmek üzere iki senelik bir tahsil ile yardımcı elemanları yetiştirmeğe mahsus (Muavin baytar mektebi) namında bir mektep açtırmış ve (Ali Rıza Ermeni) Müdüriyete ve müdür muavini Bohor tayin etmiş ve 164 muavin baytar yetiştirerek veterinerlerin mahiyetinde muhtelif hususlarda muayene etmişlerdir.

Mektebin açıldığı tarih 1.10.1326 (1910) olup talep nehari olarak iki sene tedrisata devam etmekte ve mektebden çıktıktan sonra beş sene ifa memuriyet etmeğe mecbur tutulmuşlardır.

Okutulan dersler : Birinci sınıfta, (Malumatı teşrihiye ve fizyoloji) (Nabati hikmet, kimyayı tıbbi) , (tefavi ve ispenciyeri), (Hıfısıha ve idare'i hayvanat).

İkinci sınıfta : (Emrazı hayvanat), (Emrazı sariye) : zabıtai sıhhiye ve ameli mikrobi ve muayeneyi luhum birlikte olarak : Seririyat (ameli ve tecrübi olarak hayvanat üzerinde tatbik olunmak).

Bu mektep umumi harp senelerine kadar tedrisatına devam ederek sonra kapandı.

Mehmet Ali) mülkiye baytar mektebindeki muallimlerin kifayetsizliğini nazarı dikkat alarak mektep den neş'et etmek veterinerlerin ikmal tahsili için iki sene müteakiben altışar olmak üzere Almanya ve Fransa'ya gönderilerek iki sene muhtelif şubelerde ihtisas yaptıktan sonra memlekete avdet ederek mektep muallim olarak tayin edilmişlerdir ki onlarda : İlk partide Almanya'ya gidenler (Fazlı Faik Yegül) (Kimyaya) ve (Sadık sözeri) (Zootekniye) ve paris'e gidenler (Mustafa Santur) (Hariciyeye) , (Samuel Aysoy) (Dahiliyeye), (Yorki) (Zootekniye), (Takfor) (Bakteriyolojiye) devamla başlamışlar . Ve ikinci partide Almanya'ya (Hayarebet) Teşrihe, ve Paris'e (Sabri Okutman) Fizyolojiye, (Şefik Kolaylı) bakteriyolojiye (Salih Zeki Berker) Hariciyeye (Hilmi Dilgimen Anatomiye, (Armenak) Bakteriyolojiye devam ederek ikmal tahsilden sonra memlekete avdet ederek kendi ihtisas şubelerinde tedrisatı ellerine almışlardır. Bundan başka merkezde ve vilayetlerde veteriner teşkilatı yaparak veterinerleri derece ve sınıflara ayırmak suretiyle tensip ve Rumeli Vilayetlerinde teşkil olunan Aygır depolarına Anadolu Vilayetlerine dahi teşmil ve sığır vebası ile mücadele etmek üzere Anadolu'ya muhtelif

heyetler gönderdi bu sebeble veterinerler arasında bir çok tahviller yapıldı bu tahvillerde bazı gayri memnunlar sığır vebasını vesair hususları sebep ittihaz ederek meclisi meb'usanın bazı mebusları tarafından istihzaa çekildiğinden dolayı mütessir olarak istifa etmiş ve fakat meclisi meb'usanca (Mehmet Ali)'nin şahsi kıyamet ve bir çok hizmetleri malum olduğu cihetle istifanamesini geri alması için Ziraat nazırına müracaat etmeleri üzerine (Mehmet Ali) bu tezahürat üzerine istifasını geri aldı lakin (1327) (1910) tekaütlüğünü talep ederek vazifeden çekilmiştir. Yerine müdürü umumi (Abdullah) ve mektep müdürü (Ali Rıza Uğur) ve muavini o sene Bulgaristan'dan gelen (Simon) tayin edilmiştir.

Bakteriyolojihane : Sultanahmet'teki mektebin içerisindeki pavyona yerleşmiş olan Bakteriolojihaneyi baytarı Adil beyin vefatından sonra Dr. (Refik Güran) Müdüriyeti idaresinde olarak (1329) (1913)'e kadar sığır Vebası serumu , Mallein , ve Tüberkülin istihzaratına devam edilmiş ve o sene Dr. (Refik Güran) Müesseseden ayrılmayı Paris'teki enstitü Pastör Mösyö (Forgaeot) Müessese müdürlüğüne getirilmiş ise de çok durmayarak umumi harbin başlaması üzerine memleketine avdet etmeğe mecbur olmuş ve müessese müdür vekaletini şeflerden Şefik Kolaylı tarafından idare edilmiştir.

Tiflis'de (Zurnaabat) sığır vebası serumu darülistihazarında hazırlanmakta olan Veba serumu hakkında tedkikatta bulunmak üzere (1325) (1909)' da (Mehmet Ali) tarafından müesseseden gönderilken (Nikolaki Mavroğlu) ve (Cafer Dikmen) ve şehremaneti baytar müfettiş muavini (Bohor)den müteşekkil hey'eti fenniye mezkur müesseseye giderek oradaki serum istihzarat usulleri üzerine tetkikatta bulunduktan sonra fenni bir seyhat olmak üzere avdet (Bükreş) ve (Sofya)'dan geçerek oraların bakteriyoloji durumları hakkında malûmat edinmişlerdir.

Memlekette uzun zamandan beri hüküm sürmekte olan koyunlardaki çiçek hastalığına karşı muafiyet vermek maksadiyle (telkihi billuzum) olan çiçekleme amaliyesi kullanılmakta idi ise de az çok kirli bir müdahalenin neticesinde bazı vahim hallerin zuhur ettiği malum olduğundan laboratuvarca temiz bir (Klavo) hazırlayarak veterinerlere göndermek için esasen bu mevzuu üzerinde çalışan Paris'teki Pastör Enstitüsündeki Mösyö (Borrel)'in yanına (1326) (1910) muallim (Nikolaki Mavroğlu) gönderilerek bir müddet yanında çalıştıktan sonra avdet etmiş ve (Borrel) usulü üzere vaksen hazırlamağa başlamıştır.

(1326) (1910) senesinde inşansa başlanan bu bina (1327) (1911)' de ikmal edilerek ortaya müdür olarak Sultanahmet bakteriyolojihanesinde çalışan (Ali Kazım) tayin edilerek muavin olarak kendisine (Nikolaki Zuhuri) verilmiştir.

Umumi harbin icabatı olarak müdür Muzaffer Bekman ve muavini Nikolaki Zuhuri idaresinde bulunan Erzincan'daki müessese Halep'e nakil edilmiş ve bir müddet Niğde ve Sivas'ta gayri faal bir vaziyette kaldıktan sonra milli mücadele zamanında tekrar erzincan'a nakil edilmiş ve (1939)'da Erzincan büyük zelzelesi zamanında müessesenin bir çok mahalleri harap olduğundan o zaman müdürü bulunan (İlhami Özcebe) müessesenin bütün levazımını Ankara'daki Etlik Bakterioloji Enstitüsüne nakil edilerek orası ile teşriki mesa'ie başlamıştır.

Merkezi Teşkilatı : (1130) (1914) tarihine kadar (Umuru Baktariye Müdüriyeti) unvanı ile çalışan veteriner teşkilatı mezkur tarihten sonra biri (idare ve Müessesat), diğeri (İslah ve teksiri hayvanat ve diğeri de (Emrazı sariye ve zabı tayı sıhhiyeyi hayvaniye) şubelerini ihtiva etmek üzere (Baytar

müdüriyeti umumiye)'ye inkılap etti. Ayrıca üç muamelat müfettişi de vardı. Bunlar merkezde bulunup icap ettikçe vilayete gönderilmekte idi.

Veteriner teşkilatında veterinerlerin memur buldukları vilayetlerde icraata ait eskiden beri elde mevcut bir kanun ve nizamname mevcut olmadığından muhtelif hastalıklarla savaş hususunda klasik kitaplarda yazılı hükümler esası üzerine iş görülürdü. Memlekette sığır vebasının verdiği ziyan ve zararları nazarı dikkate alan veteriner reisleri gerek bunun ve gerekse insanlara geçen (Dalak , verem, Ruam) gibi hastalıkların yayılmasının önüne geçmek ve ortadan kaldırmak çarelerini gösterir bir (Zabıta sıhhiyeyi bayteriye talimatı)'nın vücudu lüzum olduğu düşünmüş ve hey'eti fenniye reisi (Aram) ve mektebi tıbbiyyeyi şahaneden Baytar komisyonu reisi Albay (Ali) ve ziraat hey'eti fenniyesi beşinci şube müfettişi yarbay (Mehmet Ali) ve şehramaneti celilesi baytar müfettişi (Haydar ve baytar mektebi muallimleinden binbaşı (Rıfat) ve (Galip) ve (Minas) ile teşekkül eden Komisyon (Zabıta'ı sıhhiyeyi hayvaniye talimatnamesini) hazırlamış ve (1309) (1893) iradesi çıkararak ilk defa bursa vilayetinde tatbik başlanmış ve sonra bütün memlekete teşmiledilmiştir.

Meşrutiyetin ilanı üzerine (1913) tarihinde (45) maddelik bir (Zabıta Sıhhiyeyi hayvaniye kanunu muvakkat)'ı neşredilmiş ve buna ilaveten (1914) senesinde (92) maddelik (Zabıta sıhhiyeyi hayvaniye talimatnamesi meydana konmakla bunlara istinaden Cumhuriyet devrine kadar veteriner vazifelerini ifade eden gelmişlerdir.

Meşrutiyet devrinde Balkan harbinin ve müteakiben umum harbin başlaması üzerine vilayetteki veterinerler ve mekteb' deki muallimler ve hatta talebinin bazı sınıfları askeri vazifeye alınarak memleketteki hareketi hayvaniye sebebi ile gerek ahali ve gerekse askeri hayvanat arasında muhtelif hastalıklar ve bilhassa sığır vebası alıp vermesi üzerine kanunu muvakkat ve ne de talimatname bihakkın tatbik sahasına konmasına imkan bulunmamıştır. Ancak o zaman ordu hayvanatı arasında hareket dolayısıyla münteşir birhal almış olan sığır vebası hastalığının söndürülmesi için fazla miktarda sığır vebası serumunun istihsaline lüzüm görülmüş ve buna binaen Sultanahmet mektebi içinde çalışan Bakterioloji hayvani cihet askeri tarafından vaz'iyet edilerek muamelatı o zaman Harbiye müfettiş Umumiyesi olan (Mazlum) Paşa tarafından takip edilerek ordu Hayvanlarına lazım gelen sığır vebası serumuna gönderilmesine emir ettiği gibi az bir miktarda yine kendi müsadeseyle ahali hayvanatına tatbik için gönderilmekte bulunmuştur.

Harp umumi zamanında en ziyade faaliyette bulunan Bakteriolojihaneyi baytari müessesesi olmuştur. Harbin ilk senesinde Çanakkale boğazının düşman tehdidi altında bulunması hasebiyle Bakteriolojihanenin Eskişehir'e kaldırılması icap etmiş ve baytar müfettişi(Mazlum)'un emri ile az bir miktar öküz serumu İstanbul'a bırakılarak büyük bir kısmı Eskişehir'e nakil edilmiş ve ciheti askeriden verilen fazla miktarda öküz üzerinde çalışır, ordu hayvanatına tatbik edilmek üzere fazla miktarda sığır vebası serumu hazırlanmağa devam etmiştir.

1331) (1915) senesi Ekim ayında Eskişehir'de bulunup yalnız ordu hayvanatı için sığır vebası serumunu hazırlayan müessese harbiye nezareti baytar müfettişliği tarafından verilen emir üzerine orda bir kısım serum öküzü ve buna müteallik alet ve edevatı terk ettikten ve müdürü (Şefik Kolaylı) tayin edildikten sonra kusur hayvanları ile o zamanlar inşası itmam edilmiş olan Pendik'teki müesseseye nakil edilerek Sultanahmet'teki müesseseye bırakılmış kısmı ile birleşmiş, ciheti askeriden verilen (altmış) baş öküzün eski serum öküz mevcudununun inzımanı ile fazla bir yekün öküz

üzerinde sığır vebası serumu istihzaratına devam edilmiş ve harbin devamınca bir taraftan Eskişehir ve diğer taraftan Pendik müesseseleri her ay ciheti askeriyeye fazla miktarda sığır vebası serumu tedarik edebilmişler ve yalnız Pendik müessesesinin mahiye verdiği miktar vesati (750) litre kadar bir miktar olmuştur.

Harp umumu zamanında Balkan hükümetlerinde hükmünü icra eden sığır vebası hastalığının Merkezi Avrupa'ya girmemesi hakkında bir kongre teşekkülüne lüzum görülmüş ve 7.1.1332 (1917)' de Almanya, Avusturya, Bulgaristan ve Türkiye'de Budapeşte'ye giden murahhaslar marifetiyle bir kongre teşekkül etmiş ve Türkiye' den Pendik Bakteriyolojihanesi Müdür vekili (Nikolaki Mavroğlu' nun) riyaseti altında harbiye baytar müfettiş umumiliği Alman mütehassıslarından (Diraye) ve Pendik müessesesinde memur bulunan Bakteriyolog (Rıza Asmail Sezginer) ve yine bu müessesede çalışan Alman mütehassıs (Kurtşern) ve baytar müfettiş umumiliği memurlarından (Fuat) Budapeşte'ye giderek kongreye iştirak etmişler ve hastalık hakkında mühim mukarrat almışlardır. Mütarekeyi müteakip ilk senelerinde Ziraat nezareti veteriner umum müdürlüğü teşkilatı müdürü umumi (Ali Rıza Uğur), Emrazı sariye ve zabıtayı sıhhiyeyi hayvaniye şubesi şefi (Simon), islah ve teksiri hayvanat şubesi şefi (Civani) ve muamelat müfettişi (Hüseyin)' den mürekkep bir hey'etten ibaret bulunmuştur.

Vilayet veterinerleri yavaş yavaş mahalli memuriyetleri başına geçerek vazifelerine devamla başlamışlardır.

Sultanahmet'teki mülkiye baytar mektebi alisinde müdür (Ali Rıza Ekrem), Muavini (Sabri Okutman)'nın idaresi altında tedrisatı faaliyete geçmiş ve tedris hey'eti (Şükrü Paşa) (Kimyayı uzvi), (Fazlı Faik Yegül)(Kimya gayri Uzvi) Mardin Mardin meb'usu Ali Rıza Erem (Hikmeti tıbbi), Abdullah ve Mustafa Santur (Fizyoloji , Yorki (Eşkal ve hıfzısıhha), Hilmi Digiman(İsmi teşrih), Armenak (Teşrihi marazi) , Salih Zeki Berker (Fenni velade), Yusuf Ziya (Ameliyatı cerrahiye), İsmail Hahhı (Müfredatı tıp), Osman Nuri Eralp (Ensaç), Siman (Almanca), Kemal (Fransızca) derslerini okutmağa başlamışlardır. Fakat (1335) (1919) senesinin sonlarında mektebde çıkan yangın sebebi ile talebe dersaneleri ile yatakhaneleri yanarak talebe mufakkaten sanayi mektebine geceleri yatmak suretiyle tedrisat mektebin kalan kısmında yapılmışa devam edilmiştir.

Nihayet (1336)'da sivil ve askeri veteriner mektepleri muallimleri eski darülkelp tedavihanesi olan binada talebe yerleşerek tedrisatına aynı tedris hey'etine Bakteriyolog Rıza İsmail Sezginer ve Kimyayı uzviyeŞükrü paşa yerine (Mehmet Halit) ve zootekniye (Yorki) 'nin yerine (İhsan ağabeydin) İnzimamı ile devam etmiştir. (1337) (1920) yılında harici muallimlerin mekteb'den alakası (Mehmet Halit), (Nikolaki Mavroğlu'nun) yerine Emrazı sariyeye (Rıza İsmail Sezginer) Abdullah yerine hariciyeye (Mustafa Santur) ve Almanca muallimi olan Simon'un vazifesine nihayet verilmiştir.

Meşrutiyet devrinden, Cumhuriyet devrine kadar veteriner mektebinden mezun olan veterinerler (1324) (1908)' de (14) (1325) (1909)'da (16)(1326) (1910)' da (12) (1327) (1911)'de (20) (1328) (1912)' de (24) (1329) (1913' de (21) ve harp umumi sebebiyle (1334) (1918) senesine kadar Mektep faaliyette bulunmadığından mezun yoktur ve (1334) (1334) (1918)' de (46) ve (1335) (1919)' da mezun yok ve (1336) (1920)' de (50) ve (1337) (1921)' de (10) ve (1338) (1922)' de (8) veteriner diplomalı olarak mektebden mezun olmuşlardır. Selimiye Baytar mektebi alisi müdürlükleri (1919) ila (1928) 'e kadar(Salih Zeki Berker) (1928) ila (1930) (Mehmet Halit Civelekoğlu) (1930) ila (1932) ' ye kadar (Sabri Okutman) ve (1932) ila (1933)'e kadar (Hilmi Dilgimen) tarafından idare edilmiştir.

Cumhuriyet Devri:

Asıl veteriner mesleğinin terakkisi bu devirde başlar. Evvel emirde memlekette devam etmekte olan salgın hayvan hastalıklarına karşı tatbik edilen tedbirlerin esaslarını müzakere etmek ve yeniden bazı tedbirler almak hususunda 20.12.1926'da Ziraat vekili Sabri Toprak riyasetinde bir komisyon teşekkül etmiştir. Bu komisyon Dr. Bakteriolog (Refik Güran) Milli müdataa vekleti umumuru baytariye reisi (Ahmet Vefik) Umumurur baytariye müdürü umumisi (Ali Rıza Uğur), Etlik Askeri Bakterioloji laboratuvarında mütehasıs Ganzel Mayer , Pendik bakterioloji enstitüsünde mütehasıs Forgeot, Ziraat vekaleti emrazı sariye mütehasıs Hofmyster, Yüksek baytar mektebi emrazı sariye müderisi Rıza İsmail Sezginer, Pendik Bakterioloji Enstitüsü Müdürü Şefik Kolaylı, Etlik laboratuvarlar Müdürü Ahmet Hamdi , Pendik serum laboratuvar müdürü (Ali Rıza Erem), (Cevat Akkerman) Veteriner müdürlerinden Sait ve Numan Sabit, ve Ahmet Rasim ve Hüsnü, Umuru baytariye müfettişi umumiyesi Adil Can ve Nurettin Erel, Umumru baytariye idare ce müessa şubesi müdürü Abdurahman , Emrazı sariyeyi hayvaniye şubesi müdürü Muzaffer Bekman Pendik Bakterioloji enstitüsü birinci şefi Nikolaki Mavroğlu, Veteriner müfettişi umumisi Hüseyin Erzincan Darülistihzar müdürü Kazım İmam' dan ibaret komisyon mükakeresinde memleketteki salgın hastalıkların ortadan kaldırılması hakkında pek önemli kararlar vermişlerdir.

Memlekette gerek bakımsızlık ve gerekse muhtelif muharebelerin neticesinde bozulan atların islahı esasları tekemmül etmek üzere (1925) senesinde Ziraat vekili (Cemil)' in riyasetnde bir komisyon toplanmıştır ki bundan sipahi ocağı reisi General (Sami Sabit), Eski İstanbul Valisi (Es'at) Ziraat vekaleti müsteşarı (Süreyya), Veteriner Umum müdürü (Ali Rıza Uğur) Milli Müdefaa vekaleti umuru baytariye reisi(Ahmet Vefik), İslah ve teksir hayvanat şubesi müdürü (Ali Rıza Erem), müderris zooteknist (İhsan ağabeydin) Halkalı ziraat mektebi müdürü (Muhlis Erkmen) , Milli Müdafaa vekaleti umuru baytariye fen şubesi müdürü , (Naki Cevat Akkerman), İslah ve teksiri hayvanat umum müfettişi (Nurettin Aral). Karacabey harası müdürü (Sadık Sözeri) , Ziraat vekili ziraat işleri müdürü (Smit), zevat azası olarak seçilmişlerdir. Bu komisyon bundan başka arasıra memleketteki veteriner işlerinin kontrolü ve salgın hastalıkların kaldırılması ve hayvan ırkları islahı ve verimlerinin çoğaltılması bakımından ecnebi mütehasısların fikirlerini ve mütelaalarını almak için zaman zaman ziraat vekili (Şükrü Kaya'nın) zamanında Lehistanlı Profesör Rostafiniski) Türkiye'ye gelerek Pendik bakterioloji enstitüsü müdürü Şefik Kolaylı ve İzmir ziraat müdürü (yaşar) ile beraber garbi Anadolu hayvanları üzerinde tetkikatta bulunmuşlardı. Bundan başka muhtelif senelerde celp edilen Zooteknist (Horn), sun'i telkih mütehasıs Rusya'dan (Mikailof), Merkez veteriner teşkilatı emrazı sariye mütehasıslığına (Hofmayster) , Memleket hayvan ırklarının mütalaası için Profesör (Velmen) Atçılık mütehasıs Çiki, Viyana Bakterioloji enstitüsü müdürü (Gerlach) Cezayir pastör enstitüsünde bakteriolog (Lestoquard), memleket içinde kendi ihtisasları dahilinde yaptıkları tetkikat raporlarının vekalet abidesine vermişlerdir.

Cumhuriyet devrinden evvel yalnız İstanbul belediyesinde veteriner teşkilatı ve mezbahalarda veterinerler tarafından et muayeneleri yapılmakta iken Cumhuriyet Devrinden sonra belediye ve mezbahadaki veteriner teşkilata tekemmül ederek her vilayet merkezinde belediye veteriner müdürlükleri ve mezbahalarında veteriner teşkilatı vücuda getirilmiştir.Bazı hastalıklara karşı takip ve

tatbik edilen mücadele usulleri Balkan hükümetleri veteriner reisleriyle beraber müzakere etmek maksadiyle (1.10.1927) tarihinde Ziraat vekaleti veteriner işler umum müdürü (Ali Rıza Uğur) ' un zamanında İstanbul' da Türkiye, Romanya, Bulgaristan, Yugoslavya, ve Yunanistan veterinerlerinden mürekkep toplanan veteriner kongresinde sığır vebası , koyun çiçeği, Hummayı Kula'i, Ruam hastalıklarına karşı mücadele ve hudut veteriner teşkilatının esaslarını müzakere ederek mühim kararlar vermişlerdir.

Kezalik (1927) tarihinde Türkiye ve Irak hükümetlerinin mürahas veterinerleri Adana'da toplanarak hudut teşkilatı hakkında mühim kararlar vermişlerdir.

1937 tarihine kadar bu meslek müntesiplerine (Baytar ismiyle) yad edilirken bu tarihin) haziranından itibaren (Beynelmilel kullanılmakta olan (VETERİNER) kelimesi bizde dahi kullanılmağa başlanılmıştır.Cumhuriyet devrine kadar, Zabıtayı sıhhiyeyi hayvaniye kanunu muvakkatı ile idare edilen veteriner işlerinin noksan görülmesi üzerine mükemmel bir sağlık zabıtası kanunu istinaden bir (Hayvan Sağlık Zabıtası nizamnamesi) de tanzim edilerek (9.8.1931)' de kabul ve neşr edildi. Ve gerek kanun ve gerek nizamnamenin vuzuhlaştırılması için Ziraat vekaleti tarafından (1932) senesinden başlayarak muhtelif tarihlerde talimatnameleri çıkarılmıştır.

(4.6.1937) tarihli (Ziraat vekaleti vazife ve teşkilat kanunu)' un Dokuzuncu maddesi mucibince teşkil edilen veteriner işleri umum müdürlüğü ziraat vekilinin direktifi dahilinde aşağıdaki vazifelerle tavsif edilmiştir.

Memleketin hayvanlarının sıhhatlerini korumak ve kendilerine zarar veren her türlü amillerle savaşmak , hayvanlardan insanlara geçen hastalıklar bakımından hayvanları ve hayvani maddeleri insanlara zarar vermeyecek bir hale getirmek, vasıflarını yükseltmek , verimlerini ve sayılarını çoğaltmak , her türlü hayvanın mahsulleri ile hayvan meskenlerini ve yiyeceklerini muayene ve mürakabe ve tahlil etmek, hayvan hastalıklarında kullanılan serum, aşı ve kimyevi diğer biyolojik müstazaratı muayene ve mürakabe etmek, lüzumlarını yapmak ve hariçten gelecekleri muayene ve mürakabe etmek ve bunlara ait enstitü, laboratuar tetkik ve muayene ve tahlil istasyonları ve hudut kapıları ve iskelelerde veteriner tahaffuzhanelerini açmak, memleket içerisinde hayvan parkları tesis etmek ve işletmek, başkaları tarafından açılacak bu kabil kurumların faaliyetlerini kontrol etmek , ehli hayvanlarını yükseltmek, verimlerini ve sayılarını çoğaltmak bakımından Haralar, Depolar,İnekhaneler, ördek ağılları, tay çiftlikleri, tay depoları, (Remont), binicilik mektepleri ve emsali kurumları açmak ve idare etmek , segiler ,yarışlar ve müsebakalar tertip etmek, hayvan Pazar ve panayırlarını, sergi yerlerine, ekarisaj tesisatını teftiş ve idare etmek, serbest veteriner olmak isteyenleri tescil etmek ve muayenehanelerini kontrol ve teftiş etmek, hayvan sağlık memuru mektepleri açmak ve bu unvanla memur yetiştirmek . Nalbant mektepleri açmak , nalbantları tescil etmek ve nalbant dükkanlarını kontrol etmek, hayvan dispanserleri, klinik ve hastaneleri açmak, idare etmek ve açılmış bulunanları kontrol ve teftiş etmek , hayvan teçhizatının tensik ve tefhidini temin etmek , hayvancılık işleri ile ilgili olarak teşekkül eden kurumları faaliyetlerini tetkik bakımından kontrol ve teftiş ederek direktif vermek ve hususi kanunlarla kendisine verilen vazife yapmakla mükellef tutulmuştur.

Aynı kanunun onuncu maddesi ile de veteriner işleri umum müdürlüğü merkez ve vilayetler kısımlarına ayrılarak merkez :

1- Salgın hastalıkları

- 2- Tahaffuzhaneler
- 3- Paraziter hastalıklar
- 4- Hayvan hareket ve sevkıyatı Pazar ve panayırlar
- 5- Techizat ve idare
- 6- Sağlık müesseseleri ve hastaneleri.
- 7- Atcılık
- 8- Koyun ve keçi
- 9- Sığırcılık
- 10- Tabii ve sun'î sıfat
- 11- Haralar
- 12- Sergiler, koşular ve müsabakalar
- 13- Nesilname şubelerine ayrılmıştır.

Vilayetler : Veteriner baş müdürlükleri, veteriner müdürlükleri, mütehassıslar, veterinerler, fen ve hayvan sağlık memurlukları, müesseseler mektepler, ve kurslardan ibaret olmak üzere teşkilat yapılmıştır.

Mektep : (1933) senesine kadar selimiye'deki yüksek baytar mektebi tedrisatına devam eden mektep talebesi o sene Anklara'da inşası hitam bulmuş olan Ziraat enstitüleri binasına nakil edilmiş ve ziraat enstitüleri namını taşıyan bu büyük mektep tabii ilimler, zirrat, veteriner ziraat sanatları ve Orman namıyla beş fakülteden ibaret bulunmuştur. Her fakültenin müteaddit enstitüleri ve her enstitünün de müteaddit laboratuvarları vardır.

Veteriner fakültesi aşağıdaki enstitülerden müteşekkildir.

- 1- Anatomi Enstitüsü
- 2- Fizyoloji ve farmakoloji enstitüsü
- 3- Patoloji enstitüsü
- 4- Parazitoloji enstitüsü
- 5- Hıfzısıhha ve Bakteriyoloji enstitüsü
- 6- Menşe'î hayvani gıdalar enstitüsü
- 7- İç Hastalıklar enstitüsü
- 8- Dış Hastalıklar enstitüsü
- 9- Zootehni enstitüsü

Ayrıca ihtisaslarından istifade etmek üzere Almanya'da (Richter) ve (Seuffert) ve (Horn), (Hassko), (Kugel), (Ster), (Baumann), (Sprehn), (Beller), (Hofman), (Gebhartt), (Lutz), (Soottel) gibi bir çok profesör ve mütehassıslar getirilmiştir.

Mektebin dört seneden ibaret olan tedris müddeti kısa olduğu nazarı dikkate alınarak 15.7.1939 tarihinde ziraat vekili (Muhlis Erkmen) sivil ve askeri veteriner işleri reisleriyle fakültenin bütün profesör , Doçent ve asistanları ve her iki dairenin müşavir ve şube müdürleri ve bakteriyoloji enstitüsü ve vekalet ve vilayette bulunan bütün veterinerleri toplayarak veteriner bilgilerinin çok genişlendiğini ve dört senelik bir tahsil içinde bunlardan luzumlularının bildirilmesinin müşkülâtle olabildiği ve bu müddetin beş seneye iblağına dair vaki olan teklifi müzakere edilerek pek münasip görüldüğünden

1939 ders senesinde mektebe kayıt ve kabul edileceklerinden başlamak kaydıyla fakülte tedris müddetinin beş seneye yükselmesi müttetiften kabul edilmiştir.

Memleketin ruhsatı nisbetinde elde mevcut veterinerler gayri kafi geldiğinden ve harp zamanlarında az çok vaki olan ölümlerden veterinerlerin mevcudu çok azaldığından ve yetiştirilmesi de zaman işi olduğu göz önünde tutularak tedris müddeti altı ay devam etmek üzere 1927 senesinde Erzincan'da bir ve İzmir'de bir sıhhiye memur sınıfı açılmıştır. İki devre tedrisata devam eden bu sınıflar bir müddet sonra kapatılarak İstanbul'da Selimiye'deki yüksek baytar mektebinde tedris müddeti bir sene olmak üzere yeni bir mektep açıldı. (Küçük sıhhiye veteriner mektebi) namı verilen bu mektebin bir senelik olan tedris müddeti gayri kafi görüldüğünden bir buçuk seneye iblağ edildi. Ve bir az sonra talebeye verilmesi icap eden malumat için bu müddetin kafi gelmediği anlaşıl原因 olarak iki seneye çıkarıldı. Ve yüksek baytar mektebinin veteriner fakültesine naklini müteakip mektep binasında müstakil kalan bu mektep (Hayvan sağlık memurları mektebi) namı altında tedrisata devam edilmiştir.

Okutulan Dersler .

Birinci sınıf : Teşrih, dış hastalıklar umumiyet, iç hastalıklar umumiyet, tedavi fenni, zootekni umumiyet, eşkal veteriner teşkilatı , bakteriyoloji .

İkinci sınıf : Salgın hastalıkları, dış hastalıkları, otopsi , fizyoloji, et kontrolü, sağlık zabıtası, zooteknik ve sun'i tohumlama olup son senelerde her iki sınıfa Türkçe, tarih , coğrafya, jimnastik dersleri ilave edilmiştir.

Bundan başka tek tırnaklı hayvanların en ziyade maruz kaldıkları hastalıkların ayak ve tırnak bozuklukları olduğu anlaşıl原因 olarak nalbantlığın bir sanat haline konulması ve nalbantların kursa davet edilerek bir müddet nazari ve ameli malumat edinmeleri ve imtihan neticesinde ehil olanların ehliyetname almaları kanunlaştırılmış ve Selimiye'deki hayvan sağlık memurları mektebine kısım kısım deam ettirilerek nazari ve ameli tedrisata başlamıştır.

Bakteriyoloji Enstitüleri :

1336 (1922) tarihine kadar yalnız sığır vebasası serumu ve barbon aşısı ile serumu ve mahallein ve tüberkülin istihzaratı ile çalışmakta olan Pendik müessesesini (1339) (1923)' de Ankara'da Etlük'teki serum laboratuvarında Pendik nakil edilerek birleşmiş ve (1340) (1924) tarihinde Şefik Kolaylı müdüriyeti idaresinde faaliyete geçmekle beraber (1341) (1925) tarihinde Paris askeri gıda tahlilatı bakteriyoloji laboratuvarı şefi mösyö (Forgeot) müesseseye profesör ve şef de Travaux olarak getirilmiş ve o zaman müessese muhtelif laboratuvarlara taksim edilerek her laboratuvar kendisine tevdi edilmiş olan muhtelif aşı ve serumları hazırlamağa başlamış ve günden güne faaliyetleri artmakla müstahzaratı : Koyun çiçeği aşısı , koyun çiçeği serumu, keçi çiçeği aşısı, Barbon aşısı Barbon serumu, tavuk kolerası aşısı, tavuk difteri aşısı, ikter hemoglobinurri serumu, Buzağı septisemisi aşısı, koyun yavru atma aşısı, yanıkara aşısı, yanıkara serumu, Bradzo aşısı, Bradzo serumu, Buzağı septisemi serumu, nesiçli mayi dayanıklı sığır vebasası aşısı vebasası serumu, keçi ciğer ağrısı aşısı ve bazı senelerde Antraks aşısı ve serumu, beygir normal serumu, deniz virusu, formülü çiçek aşısı , mallein , tüberkülin, tetanoz serumu, tifüs aviaret aşısından ibaret bulunmakla her laboratuvar bir çok mesai meydana koymuş ve muhtelif vilayetten gönderilen mevadî maraziyenin muayenesini yaparak mahiyeti marazın teşhisine yardım etmişler, Mösyö Forgeot, Pendik

müessesesinde bulunduğu müddet içinde (1928) senesinin dokuzuncu ayına kadar bu derse devam edilmiş ve 1.1.1930' da kontrat müddeti biterek Paris'e müteveccihen müesseseden ayrılmıştır.

Memleketteki salgın hayvan hastalıkları ile mücadeleye verilen ehemmiyet nisbetinde teşkilat da genişlemeğe başlandığından fazla miktarda aşı serumlarına ihtiyaç görüldüğü cihetle (1926)' da Ankara' da Etlük mevkiinde bir bina satın alınarak(Merkez idare şubesi müdürü Hamdi tayin edilmiştir.

İlk Projede merkez laboratuvarları (Emrazı nebatiye), (Meteroloji), (Kimyayı zurra'i), (Zootekni) ve bir (Bakteriyoloji laboratuvarını ihtiva etmekte bulunmuştur. Kısa bir zaman sonra (Oldenburg) namında bir Alman Profesörünün reisliğinde davet edilen Zurra'i islahat komisyonunun gösterdiği lüzum üzerine Etlük'te bulunan ve ziraate ait olan laboratuvarı haline inkılap etmiş ve daha sonra (Zootekni) laboratuvarı da ayrılarak orası yalnız (Bakteriyoloji Enstitüsü) haline getirilmiş ve pendikte olduğu gibi iş bölümü yapılmak suretiyle muhtelif laboratuvarlar teşkil edilerek her birisi birer şefin idaresine verilmiş ve faaliyete başlamıştır. Müstahzaratı : (Tetanoz aşısı ve serumu), (Koyun pasterelloz aşısı ve serumu), (Tavuk kolerası aşısı ve serumu), (Kuduz aşısı), (Mallein), (Tüberkülün, (Grum anti virusu) ve son zamanlarda (Tavuk vebası aşısı), (Mavi dil aşısı), (Tavuk differi aşısından) ibaret olmakla beraber , vilayetten gönderilen bir çok maraziyenin bakteriyolojik muayeneleri yapılarak hastalıkların teşhisleri konulmaktadır.

1926 senelerinde memleketteki sığır vebası pek münteşir bir vaziyette olduğundan ve merkezden uzak yerlere veba serumu yetiştirilmesi müşkil olduğundan (Mardin'e bir laboratuvarın tesisi düşünülmüş ve 1931' de orada bir müessese kurulmuş ise de o zamana kadar bu hastalığa karşı alınan ciddi ve mühim tedbirlerle önlemeğe muvaffak olduğundan müessese az bir zaman için müdürü (Nazım Etman)'ın idaresinde faaliyete devam ederek kapatıldı ve kadro ve malzemesiyle Ankara'ya Etlük Merkez laboratuvarına nakledilerek tevhid edildi.

Tarım Bakanlığının müstacel yardımı ile muallim Rıza İsmail Sezginer tarafından selimiye'deki yüksek baytar mektebinde (Kürason) usulü üzerine hazırlanan nesiçli yaş sığır vebası aşısının laboratuvarlarca yapılan aşılama tecrübeleri mektep heyetince müteşekkil bir komisyon tarafından yapıp muvafık neticeler alınması üzerine o zaman şarkı Anadolu'da hüküm sürmekte olan ve Sivas'a kadar intişar eden sığır vebası sahasında bu aşının tatbikatını yapmak üzere muallim Rıza İsmail Sezginer ve bakteriyolog Etem Eren ve bunlara yardımcı olmak üzere yüksek baytar mektebi muavin ve asistanlarından mürekkep bir hey'et Sivas'a giderek hastalıklı köylerden topladıkları materyallaerle hazırladıkları nesiçli aşı ile (7000) hayvan aşılamışlar ve bilahare bakteriyolog Süreyya Tahsin Aygün ve Hamdi tarafından köylerde yapılan kontrolde aşılanmış hayvanların vebaya karşı muafiyet kazandıklarını ve hastalığın önü alınmış olduğunu görmekle bu muafiyetten dolayı 30.12.1930'da bir tebrik telgrafını göndermişlerdir.

Bu şekilde hazırlanan nesiçli veba aşısının uzun müddet tesirini muhafaza etmemesi mutlaka surplace yapılması mecburiyetini veriyordu. Bu hususta tecrübelerin yürütülmesi Tarım Bakanlığı tarafından Pendik müessesesine verilen emir üzerine o zaman Ruam mücadelesi için İstanbul'a gelmiş olan mütehassıs (Muzaffer Bekman)' ın iştirakiyle müdürü Şefik Kolaylı Müdür muavini Nikolaki Mavroğlu, müessese şeflerinden Raif Köylüoğlu, kimyager şef Hamdi Güresin , Sntraks laboratuvarı asistanlarından İhsan Esin ve sığır vebası laboratuvarı asistanlarından Cevat Gediz'den mürekkep 26.9.1934' de teşekkül eden komisyonda Muzaffer Bekman tarafından yapılan bir teklifte mayi formüllü

nesilci aşısının uzun müddet devam etmemesi esbabını yapılan aşidan formolün tamamıyla def edilmemesi neticesi müruru zamanla virüse tesir etmesinden ileri geldiğini söyleyerek formol ile muamele edilmiş nesiçli veba aşısının (24 saat sonra) amonyak ile tadilini teklif etmiş ve bu teklifi kabul eden komisyon azaları bu şekilde nesiçli veba aşısını hazırlayarak yaptıkları bir çok tecrübelerde bu aşının (138) gün sonra muafiyet verme hassasını muhafaza ettiğini tesbit etmiş ve aynı vakitte laboratuvar çerçevesi içinde hazırlanması mümkün olduğu kanaatini edinmişler ve aşının ismini (nesiçli mayi dayanıklı sığır vebası aşısı) ismini vererek esasen sığır vebası üzerinde çalışan Pendik müessesesinde bu şekilde hazırlanmasını karar altına almışlardır.

Cumhuriyet devrinde veteriner tarihine kayıt edilecek en mühim muvaffakiyet eski senelerden beri memleketin her tarafını sarmış olan sığır vebasına karşı veterinerler tarafından yapılan ciddi ve esaslı bir mücadele neticesinde (1932) yılından beri bu hastalığın ortadan kaldırılması ile memleketin bu menhus afetten kurtarılması ve köylünün hastalıktan dolayı uğradığı çok büyük zarar ve ziyanlardan kurtulmasıdır ki bu muvaffakiyet Cumhuriyet Hükümetinin bahsettiği (Kanun) ve (nizamnameler) sayesinde Türk veterinerlerinin can siparane çalışma ve gayretlerine bağlı olup , bu tarh veteriner tarihinde yaldızlı rakamlarla gösterilmeğe şayandır.

Mütehassıs Muallim

Nikolaki Mavroğlu

İmza

DÜŞÜNENLERİN DÜŞÜNCESİ ÖNCÜ BİR TÜRK İNSANINI DAHA YİTİRDİK....

Veteriner bakteriyolog Ahmet Şefik Kolaylı' nın ölümüyle , Osmanlı imparatorluğunun yıkılış ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş yıllarında yokluklar içinde ne şekilde başarıyla çalışabildiğini gösterenlerden birer daha 26 Ocak 1976 tarihinde aramızdan kayboldu.

ilk defa 1969'da “ Osmanlı İmparatorluğundan Bakterioloji ve Viroloji adlı kitabımı hazırlarken tanıdım. Veteriner – Bakterioloğ arkadaşların ısrarı ile kendisini Ankara'daki evinde ziyaret ettim. 83 yaşında ki bu meslekdaşdan fazla bir bilgi alacağımı sanmıyordum; fakat biraz konuşunca parlak bir zeka , pürüzsüz bir hafıza , güzel bir atama gücü ve insan değerini ölçmedeki ustalığı ile zor bulunan bir büyük adamla karşılaştığımı anladım. Kişileri ve olayları derinlemesine ele alıyordu. Veteriner Adil Bey'den bir mesai kahramanı gibi söz ediyor. Dr. Refik Bey'i şükranla anıyor, buna karşılık Dr. Remlinegr için “ Türk Danışmanı “ damgasını vurmaktan çekinmiyordu.

Bir Dönemi Canlandırıyor

Hazırlamakta olduğum kitabı bitirmenin bir yurt ve meslek borcu olduğunu , böyle bir kitabın yazılmasını yıllardan beri beklediğini ve Türk Veteriner Bakteriolojisi ile ilgili anılarını mektuplar halinde bildireceğine söz verdi ve sözünü tuttu. Bunlar, dürüst bir tarihçi gözüyle kaleme alınmış ve makine ile yazılan her sahife imzalanmıştır. İçinde bilmediklerimiz vardır ; bildiklerimiz ise güvenilen kaynaklardan elde ettiklerimizde tam uygunluk gösteriyordu. O, bir dönemi canlandırıyor; Biz de onu gelecek kuşaklar arasında yaşatacağız.

Ahmet Şefik Kolaylı, 1886 yılında Bodrum'da doğmuştur. Babası 1876 yılında Bodrum'da Rüştüye Mektebini kuran Fehmi Efendi'dir. Asılları Bafra' nın Kolaylı köyündedir.

Öğrenimini sıra ile bodrum'da, Urfa'da ve sonra Vefa idadisinde yapmış 1907 YILINDA Baytar Mektebi Alisi'ni bitirmiş 1909 ' da Bakteriyolojihane-i Baytar'ye anlatan olmuş, Dr. Refik (Gürcan) Bey'le birlikte çalışmıştır. 1910 yılında Paris'e gitmiş, Pastör Enstitüsünde 1910-1911 dönemi kursuna devam etmiş, " Kolaylı " soyadını burada almıştır. Liyon Veteriner Okulunda da bir süre bulunduktan sonra Balkan savaşının perişan ettiği Türkiye nin en karanlık günlerinde yurda dönmüştür. Açlık Hastalık , sefalet yalnız insanları değil, hayvanları da kırmaktadır. Baytar Mülazım-ı (teğmeni) Şefik bu ortamda askere alınmış, başarısından ötürü kısa bir süre sonra mükellef yüzbaşı rütbesiyle Harbiye nezaretine yerleştirilmiştir.

Birinci Dünya savaşı başlayıp İstanbul'un düşmanlar tarafından işgal tehlikesi belirince sığır vebası serumunun hazırlanması için Baytar Müfettişi Mazlum Bey'in emriyle Eskişehir 'de bir handa serum darülistihzarı (Hazırlama evi) kurulmuş ve burası şefik beyin emrine verilmiştir. Mülkiye Baytar Mektebi içindeki bakteriyolojihanenin serum öküleriyle aletlerinin bir kısmını alan Şefik Bey , arkadaşlarıyla birlikte, Eskişehir'e gelmiş kurumu işletmiş, düşmanlar geri çekilince Pendik'teki kuruluşa müdür olan Nikolaki Bey öteki arkadaşlarıyla geri dönmüştür. Daha sonra Eskişehir' in Yunanlılar tarafından işgali üzerine Şefik Bey Kurumu Kırşehir'e ve oradan da Etlik'e taşınmış ve buradaki müesseseyi kurmuştur. Bu kurum 1970' lerde Türkiye'nin en iyi bakteriyoloji enstitülerinden biridir.

Neyzen Tefik

İstiklal savaşından sonra Şefik bey Pendik Bakteriyolojihanesine müdür olarak atanmış ve bu görevde 1939 yılına kadar katılmıştır.1939 – 1945 yıllarında Tarım Bakanlığı teftiş heyetinde çalışmış, 1946-1951 yıllarında Tarım Bakanlığı Müsteşar Yardımcılığında bulunmuştur.

Şefik Bey'in sığır vebası , tavuk kolerası aşısı , antraksa teşhis çiçek aşısı Anadolu keçilerinin plöro-paömonisi konularında çalışmaları vardır.

Bakteriyolog Ahmet Şefik Kolaylı, ağabeyisi Neyzen Tefik'e onun anılarına ve eserlerine büyük önem vermiştir. Türk Ansiklopedilerinin hepsinde bugün neyzen Tefik Kolaylı'nın adı bulunuyorsa, bu başarıda , ansiklopedilerimizde adı olmayan Şefik bey'in payı büyüktür. O, bütün hayatı boyunca Neyzen'in koruyucu mesleği olmuştur. Merhum Şefik Kolaylı inançları için savaşmasını ve hatta tehlikeye atılmasını bilen bir insandı. Burada yalnız iki örnek vereceğiz.

Balkan direnci

1. Balkan savaşı arasında askerlerin beslenmesi bozuk ve özellikle proteince yetersizdir. Öte yandan , sığır vebası hayvanlar arasında salgın halindeydi Yakalanan sığırlara bir şey yapılamıyor ve bunlardan yararlanılamıyordu. Sığır vebasının insanda hastalık yapmadığını bilen genç Veteriner Teğmen Şefik hastalanan hayvanların kesilmesini ve bunların etlerinin kavrularak askere yedirilmesini teklif etti. Bu öneri, hasta hayvan etinin insanlara yedirilemeyeceği itirazıyla reddedildi. Bunun üzerine genç veteriner, " Bu hayvanları yiyen tek bir insanda hastalık çıkarsa beni kurşuna dizin " diye diretti ve önerisini kabul ettirdi. Böylece askerlerin protein ihtiyacı karşılandı. Edirnenin Bulgarlardan kurtarılmasında bu direnişin hiç etkisi olmadığını kimse öne süremez.

Yokluklar İçinde

2. İstiklal Savaşından sonra gayri müslimlerin işten çıkarılması başlamıştır. Şefik Bey'e onay için gelen bir belgede, Muallim Nikolaki Mavridis'in işine son verilmesi bildiriliyordu. Şefik Bey bunun onaylamayacağını ve ısrar edilirse istifa edeceğini bildirdi. Prof. Nikolaki Mavridis) (Mavroğlu),

kendisinin bakteriyoloji hocasıydı ; bakteriyolojihanedede müdür muavini ve sonra müdür olarak sadakatle çalışmıştır. Bakkalköyü Rumlarının Pendikteki kurumu yakmasını önleyen , o idi. Etlik Bakteriyoloji Enstitüsü kurulurken İstanbul'daki aletleri düşmandan gizlice Ankara'ya o yollamıştı. Şefik bey diretti ; göreve son verme işi durduruldu. Muallim Nikolaki Mavroğlu, Pendik Bakteriyolojihanesinde Türkiye Cumhuriyeti döneminde yıllarca müdür muavini olarak çalıştı. 65 yaşında bile emekliye ayrılmasına izin verilmedi; görevi 68 yaşına kadar uzatıldı. Veteriner bakteriyolog Şefik Kolaylı yokluklar içinde kurumların taşındığı, kurulduğu, fedekarlıklarla işletildiği ve gelecek kuşakların daha iyi çalışmaları için hazırlıkların yapıldığı bir dönemin yiğit öncülerin dendi.

28.EKİM 1969

Ruhu şad olsun !

(Milliyet Gazetesi) 8.2.1976

Prof. Dr. Ekrem Kadri UNAT

Şefik Kolaylı

Büyükelçi Sokak No : 3/3

Küçükesat / ANKARA

S.B. PROF.DR. EKREM K. UNAT

13.10.1969 Tarihinde mektubunuza geç karşılık vermek , gayri melhuz işlerimin belirlenmesinden ileri gelmiştir. Çok çok özür ve af dilerim.

Osmanlı İmparatorluğunda Bakteriyoloji ve Viroloji hakkında hazırlamakta olduğunuz eser için sizi candan kutlarım. Bu bapta şimdiye kadar esaslı bir yayın yapılmamıştır. Her nedense Türkler maziye çabuk unutuyorlar. Memleket ilim ve irfanına çok büyük hizmet edeceğinize hiç şüphemiz olmasın.

Hazırladığınız eserin muhteviyatından malumatım olmadığı için şu yazımı yazdığım esnada acaba sayın profesörün sorgusu dışında Bakteriyoloji mensuplarına dair olan hatıratımı yazayım mı, yazmıyayım mı düşüncesine kapıldım.

Bendeniz memleketimiz Bakteriyoloji meslektaşları arasına 1325 (1909)' da katıldım. Yaşım Mart gelince 84 olacaktır.

Bilmem kitabınıza bir parça memleketimiz bakteriyoloji tarihi hakkında malumat vermeniz nasıl olur ?

Bu bapdaki teklif cesaretimi nazar-ı müsamaha ile görmenizi bilhassa istirham ederim.

Bu yönden ilk önce sorgularınıza karşılık vereceğim. Sonra da ayrıca lüzumlu göreceğiniz ve görmeyeceğiniz hatıratımı ayrıca karalayacağım. Arz ettim. Yaş 84'e yakın istediğim gibi silsile mülehazatımı harekete getirmekte oldukça zorluk çekiyorum . Buna da şükür ediyorum.

Bu suretle köhnemiş bir adamı hatırladığınız için minnet ve şükranlarımı arz etmeğe müsaade ediniz.

Derin hürmetlerimi arz eder, gözlerinizden öperim.

Arzu ederseniz Refik bey hakkında ve tanıdığım eski bakteriyologlar hakkında hatıralarımı yazayım.

1- Veteriner Bakteriyoloji Prof. Nikol'un memleketimize gelmesiyle başlamıştır.

2- Askeri veteriner olmadığım için Hoca Dr. Rifat Hüsamettin beyin Cinci meydanındaki ahşap Büyücek bir evde bulunan baytar binde ders verdiğini işittim.

Bendeniz baytar mekteb-i alisine 1319 (1903)' de girdim. Dr. Hüsamettin beyin ne vakte kadar bakteriyoloji dersini verdiğini anlamak için bazı izahatte bulunmayı lüzumlu gördüm. Şöyle ki.

Abdülhamid'in 35 inci (lutfen hangi sene olduğunu lutfen arayınız. Tahta çıkışı senesi Sultan, bazı gösterişlerde bulunmayı münasip görmüş ve Sultanahmet'teki Kabasakal mahallesinde Tunuslu Hayrettin Paşanın yarısı kargir yarısı ahşap çok büyük konağını restore ettirerek Baytar Mekteb-i Alisi adı altında açmış ve cincin meydanındaki mütevazi mektep buraya nakil edilmiştir. İşte bendeniz 1319 (1903) ' de bu mektebe girdim.

Müdür Alfor'da ikmal-i tahsil etmiş ve Nikol'un Nişantaşındaki bakteriyolojihanesinde staj görmüş ve Nikol'le bazı araştırmalar yapmış olan Adil beydi....

Bakteriyolojiye gelince mektebin üst katında yatakhanelerin bulunduğu ve kapılarının gayet büyük bir salona açıldığı yerin karşısındaki odalardan birisinin bakteriyoloji laboratuvarı olduğunu görmüştüm. Burada hem bakteriyoloji dersi veriyor ve hem de Nikol'un Nişantaşındaki bakteriyolojihane hazırladığı sığır vebası seromu 15 kadar sığır üzerinde hazırlanıyordu. Çalışanlar baytar yüzbaşı Mustafa ve Nikolaki beylerdi. Adil beyin idaresinde idi. Adil bey hem salgın hastalıkları ve bakteriyoloji dersini vermekte idi. Adil beyin şöhreti karşısında adeta ona hayran, bakardık . Tüberkülozun tesiriyle sapsarı bir çehreyi taşıyan çok zayıf bir vücutla karşılaşılır idi.

Fransa'dan getirttiği havagazi ile işler bir motorla duvara bağlanan hava boşaltıcı tulumba ve iki adet havası boşaltılacak üstüvane şeklindeki tesisatla üstüvane şeklindeki tesisatla kuru serum yapmağa başlamıştır. Gayet sıkı inzibat altında yaşadığımızdan ne olup bittiğini kimseye soramazdık. Yalnız bu tesisatı işleten Ermeni asıllı Ağacan adındaki adam daima Adil beyle temasta olduğundan ondan işittiğimiz şu idi Kurutulan seromu bir türlü tamamiyle ofizyolojikde eritmediğinden çok canı sıkılıyor, eritme ile meşgul olduğunu anlatırdı.

Adil bey, 1904 martından sonra vefat etmiştir. Çocuğu olduğunu işitmedim. Hanımı sonradan asabiye doktorlarından meşhur Raşit Tahsin beyle evlenmiştir.

3- Nikolaki beyin bakteriyoloji okuttuğu vaki değildir. Adil beyden sonra askeri ve sivil baytar mekteplerinin birleşme zamanına kadar bu dersi okutmuştur. Mektep hocaları arasında en iyi ders anlatan bir zattı. Şöyle, böyle hatırladığıma göre, hastalığından dolayı muntazaman derslerine devam edemeyen Adil beye salgın hastalıklar dersinde yardımcılık etmiştir. Fakat hiçbir zaman bakteriyoloji dersi vermemiştir.

Öyle zannediyorum ki Adil bey geldikten sonra Dr. Rifat Hüsamettin bey dersi bırakmıştır.

4- Adil beyin vefatından sonra iki odadan ibaret olan bakteriyoloji laboratuvarına müdür Refik bey 1904 senesinde bakteriyolojihaneyi baytari müdürü ünvanı ile tayin edilmiştir. Dr. Refik bey Atabayı askeriye mezuneden Dr. Binbaşısı idi. Artık bakteriyolojihane-i Baytari teşekkül etmiş bulunuyordu. Bugünkü Pendik Bakteriyoloji Enstitüsünün nüvesi Burada çalışanlar ; müdür Dr. Refik bey, baytar yüzbaşı Mustafa (bu zat, 1904 (1320) senesinde Boğaziçinde boğulmuştur) Nikolaki bey baytar Cafer Fahri bey, Dr. Refik bey zamanında sığır vebası seromu veren sığırlar bir hayli çoğaltılmış ve bakteriyoloji laboratuvarına istiklal verilerek Bakteriyolojihane Baytari unvanını almıştır ki Bugünkü Pendik Bakteriyoloji Enstitüsü' nün başlangıcıdır.

1906 (1322) de Baytar Mektebi arasında ahşap büyükçe Bakteriyolojihane – Baytari inşa edilmiş ve laboratuvar buraya nakil edilmiştir.

Dr. Refik Bey hem burada müdürlük yapmış hem de mektepte Bakteriyoloji hocalığı etmiştir.

Dr. Refik Bey yanında 1909 senelerinde Müstahzar (o vakitn bir nevi asistanı) olarak çalıştım. Bir Bakteriyoloji Enstitüsü (Ufak mikyasta) halini o vakit almıştır.

Refik bey aynı zamanda Kadırgadaki eczacı mektebinde de Bakteriyoloji hocalığı yapıyordu, asistanı sivil doktorlardan Dr. Refik Bey'di Çemberlitaş' da Vezir Hanı Sokağındaki Muayenehanesinde mesleği dahilinde çalışırdı.

Dr. Refik bey (1914) (1330) da Çemerlitaş'daki Bakteriyolojihaneyi Osmaniye'ye müdür tayin edilmek suretiyle Veteriner Bakteriyoloji Enstitüsünden ayrılmıştır.

Bu vakte kadar da sivil Baytar Mektebinde Bakteriyoloji hocalığı yapmıştır.

5- Dr.Refik Bey çekildikten sonra Orman ve Maden ve Ziraat Nazırlı Süleymanülbostani Enstitü Pastörde Prof. Maurice Nikola'ya yazarın buraya onun tavsiye ettiği Forgeot namındaki zatı tam salahiyyetle müdür olarak getirilmiştir ki ben de ona şeflik vazifesinde bulunmuştur. Bakteriyoloji dersini bir müddet Forgeot vermiştir. Birinci cihan Harbinin patlak vermesi üzerine Forgeot (1914) (1330) temmuzunda memleketine avdet etmiştir. Yerine vekaleten ben tayin edildim. Bu vekaletim bir ay kadar devam etti. Bu müddet zarfında Bakteriyoloji dersi okutulmadı. Seferberlik başlamıştı. Zaten mektep tatilde idi.

Hariye Nezaretinin emrine girdim. Mükellef Yüzbaşı rütbesiyle Eskişehirde sıcak sularda Hacı Ali Ağanın hanında kurulan Askeri Serum Müessesesine müdür tayin edildim. Düşman donanmasının İstanbul'a girmesi ihtimalinden ötürü Harbiye Nezareti bu tedbiri almıştı. Baytar mektebi arası içindeki Bakteriyolojihanenin bütün serum öküzleryle bir kısım alet ve edavatını alarak ben, Nikolaki Bey , Refik bey zamanında müstahzar olarak aldığımız Ethem bey, Askeri Veteriner Mektebi hocalarından Rıza İsmail Bey ile Eskişehir'e gittik. İstanbul'da sembolik olarak yine Refik Bey zamanında müstehzar olarak aldığımız Hamdi Beyi eski yerinde bıraktık. İstanbul'daki Enstitünün sembolik müdürlüğü üzerimde idi. Bu 1917 (1333)senesine kadar devam etti. Çanakkale tehlikesi kalkınca ortalığı saran sığır vebasınında dehşeti karşısında Nikolaki Beyle Etem Bey ve Rıza İsmail Beyle Eskişehir'den Pendiğe nakil olunan müesseseye avdet ettiler . Bu müddet zarfında sivil baytar mektebinde bakteriyoloji dersini kim vermiştir. Bilmiyorum. Fakat bunu o vakit mektepte okuyan ve burada bulunan arkadaşlardan öğrenip ayrıca yazacağım.

6- Tarihini hatırlamıyorum. Sultanahmet'teki baytar mektebinde çıkan bir yangınla mektep yandı. Bu suretle Selimiye'de bulunan askeri Baytar mektebi ile sivil mektebi birleştirmek mecburiyeti hasıl olmuştur. İşte Osman Nuri Beyle, Rıza İsmail Beyin salgın hastalıkları ile Bakteriyoloji okutması bu zamana rastlar . Zaten bunlar Askeri Baytar Mektebinde bu dersleri okutmakta idiler . Bu vesile ile de sivil baytarları da hocası oldular.

7- Biyografim toplu bir halde yoktur. Pendik Bakteriyoloji Enstitüsünde olacaktır. Mamafih bendeki bendeki kayıtlardan çıkarıyorum. Şöyle ki :

a- Refik Beyin yanında iken Türkiye'de ilk defa koyunlar üzerinde şarbon serumu hazırladık. Refik Bey Tıbbiye Mektebinde mi yoksa fakültede mi hocalık ettiği zamanda yayınladığı Bakteriyoloji kitabında bundan bahseder.

b- Refik Bey Ziraat Nezaretinin emriyle Zirai Bakteryolojide Nodoziteler üzerinde çalıştık . Refik bey bunu broşür halinde yayınlamıştır.

c- Refik Beyle koyun çiçeği (Cederi-i ağnam) hastalığına karşı virüs sansibilize üzerinde çalışmış isek de muvaffak olamadık, bu yayınlanmamıştır.

d- Balkan Harbinde ben Halkalı Ziraat Mektebi Hayvan Hastanesinde iken küçük çekmece'de seyyar hastane Doktor Yüzbaşı Abdülkadir Noyan Paşa ile Türkiye'de ilk defa nalbant bir nefer üzerinde Ru'am hastalığı teşhis ettik. Bu hatırımda kalmayan veteriner mecmualarından birinde yayınlanmıştır. Fakat şimdi Refik Saydam Enstitüsünde Bakteriolog Veteriner ismini şimdi hatırlayamadığım bir arkadaşın hazırladığı kitapta yayınlanacaktır.

e- 1913 (1329) senesinde Harbiye Nezaretinin tensibi ile Kabadık çiftliğinde 600 küsur sığır üzerinde Sığır Vebası serumunun şafi veya vaki tesirleri, serumun terfi devri üzerinde gösterdiği tesir, Mix usulü ile yapılan talhikatın mahzurları olup olmadığı hakkında yapılan araştırmalar Ticaret ve Ziraat Nezareti Umuru Baytariye Umum Müdürlüğü tarafından 1321 (1913) senesinde Matba-i Osmaniye Matbaasında 28 sahifelik bir risale halinde yayınlanmış ve dağıtılmıştır. Pendik kitaplığında vardır.

f-Sığır vebasının kalpte bıraktığı Ekimozların müddeti hakkında Eskişehir Müessesesinde yaptığım (Birçok hayvanlar üzerindeki) Anatomi Pathologik araştırmalarım , Almanya' da Zeitchrift für Veterinarkunde 30 Jahrg April 1918 4 Helf. Mecmuasında yayınlanmış ve Fransız veteriner ve İngiliz Veteriner kitaplarında yer almıştır. Fransızlardan Curasyonun kitabını hatırlıyorum . İngilizler hatırımda değil . Pendik kitaplığında olması lazımdır.

g- Ankara' da Etlik Serum Müessesesini kurduğum 1921 (1337) senesinde hastalığın bütün Anadoluyu istila etmesi ve tahminen iki milyona yakın hayvanatın telefataına sebep olduğu bir devirde serumun muhtelif tarzda tatbikatına ve bhusus keçilerin sığır vebası virüsünü uzun müddet muhafaza ettiklerine ve hastalığın terfi devrini uzattığına dair “ Vebayı Bakaride Usul-ü Talkihler “ namı altında Türkiye Büyük illet Meclisi Hükümeti İktisat Vekaleti Umuru Baktariye Müdüriyeti Umumuyesi tarafından yayınlanan 1922 (1338) risalem Pendik Bakterioloji Enstitüsü kitaplığında vardır.

h- Tavuk Kolasına karşı aşı denemeleri – Türkiye Baytarlar Cemiyeti Mecmuası Yıl 1935 5.

i-Antraksda Teşhis – Türk Baytarlar Cemiyeti Mecmuası 1936.

j- Etude Sur le Virus da la Variole- Receueil de Medecine Veterinaire de L'Ecole D'alfort 1933. Ecnebi literatürlerine geçmiştir. Pendik kitaplığında vardır.

k- Vaccination par le Methode du Claveau Serumise – Recueil de Medecine Veterinaire de 1' Ecole d' Alfort 1934 Pendik kitaplığında vardır.

1- Etudes sur la Pleuro- Pnemoni infectieuse des- chevres D Anatolie – Recueil de Medecine Veterinaire de L' Ecole D' alfort 1935 No. 10

m- Preparation du Serum le Cholera aviaire chez le Boeuf Revue General de Medecine Veterinaire Tome xlv 15 Mai 1935 No. 521 – Pendik kitaplığında vardır.

ŞEFİK KOLAYLI' NIN BİYOGRAFİSİ

1- Bodrum'da doğdum. Babam orada 1292 (1876) senesinde ilk Rüşdiye Mektebini kurmuştur. Bu sebeple kardeşim Neyzen Tefik, hemşire Ayşe Behiyye ve ben burada doğduk.

2- Soyadımız Kolaylıdır. Osmanlı Hükümeti zamanında 1910 da Fransa'ya gittiğim zaman soyadım icap ettiğinden Kolaylı adını o vakit kullanmağa başladım.

3- 1302 (1888) doğumluyumdur.

4- İlk tahsilim Bodrum' da Rüşdiye tahsilim İzmir'e yakın Urfada İdadi tahsilim İstanbul'da Vefa idadisindedir. 1319 (1903) Senesinde Baytar Mekteb-i Alisine girdim. 1323 (1907) senesinde diploma aldım.

5- Bakteriyolojiye intisabım 1909 (1325) senesi temmuzundadır.

6- 1330 (1914) Temmuzundan 1333 (1917) senesine kadar Bakteriyolojihanesi Baytari Müdür vekaletinde bulundum. Bu tarihten itibaren de 1939 senesi Haziran sonuna kadar Enstitü Müdürlüğünde bulundu. 1917 den 1939 senesine kadar 22 sene müdürlük yaptım.

7- Müesseselerdeki mesaim size evvelce yazılı verilmiştir.

8- 1939 dan 1948 senesine kadar 9 sene Ziraat Vekaleti Teftiş Heyeti Reisliğinde bulundum. 9 sene.

9- 1948 den 1951 senesine kadar da 3 sene Ziraat Vekaleti Müsteşar Yardımcılığında bulundum.

10- 1951 senesi Martbaşında arzumla emekliye ayrıldım. Sebebi de(.....) Vekili ile geçinemedim.

11- Balkan Harbine Baytar Mülazimi Senisi (Subay) rütbesiyle ve Birinci Cihan Harbine evvela Baytar Yüzbaşı rütbesiyle iştirak ettim. Lal Harbinde hem İktisat vekaletine (o vakit Ziraat Vekaleti yoktu, İktisat Vekaleti vardı) hem de M.M. Vekaleti emrinde çalıştım. Ankara'da Etlik Bakteriyoloji Enstitüsünü kurdum.

12- İki kızım vardır. Büyüğünden iki erkek küçüğünden bir kız torunum vardır.

5.KASIM. 1969

Şefik Kolaylı

Büyükelçi Sokak No . 3/3

Çok Muhterem Efendim Dr. Prof. Ekrem K.Onay Beyefendiye ;

“ Elkerimü iza vaade vefa “ Mücibince aklımda olanları yazıp takdim ediyorum. Zati aliniz bunların içinden istediğini yazar istediğinizi yazmazsınız. Ben aklıma gelen ne varsa yazdım. Belki ilerde bu mesleğin belki tarihinide yazarsınız. Neyse.....

Yazıların belki pek lüzumsuz olanlarını ihtiva edecektir. Okumak yönünden sizi yorduğum içiçn af diler niyahetsiz saygı ve mühabetlerimi sunarım.

İhtiyaten size ikişer olarak gönderiyorum.

BAKTERİYOLOG DR. REFİK BEY (GÜRAN)

1- İlim yönünden çok kuvvetli bir bakeriyolog idi. Muhakkak ki çok zeki bir zattı. Hele matematiği çok kuvvetli idi. Ahlaken temiz saygılı bir zattı. Kolay kimseyi begenmezdi. Remlinger'le hiç sevişmezlerdi. Bilgisini cömertçe göstermek istemezdi. Ben nasısa sevgisini kazanmışımdır. Nitekim araştırmalarını yalnız benimle yapar, diğerlerinden saklamaya çalışırdı. Buna daima tuafıma giden bir olayı yazmaktan kendimi men edemedim.

Bir gün beni çağırarak “ Şefik Efendi sana ...? ”